

Vaqif YUSİFLİ,
filologiya elmləri doktoru

Yeddi ildir ki, ədəbi-bədii, nostalji jurnal kimi oxucuların ixtiyarına verilən, onların sevə-sevə mütaliə etdikləri bir dərgi dayanmadan, yorulmadan fəaliyyətini davam etdirir. Son iyirmi ildə müxtəlif adda neçə belə jurnal işıq üzünə görüb, amma əksəriyyəti mənzili başa vurmamış yarı yolda "ağ bayraq" qaldırılıblar, ya maliyyə imkanları tükənib, ya yaradıcılıq səy-

rəcovanın əməkdaş olduqları "Yada düşdü" təkçə göz oxşayan tertibatına görə deyil, həm də, ən başlıcası, dərc edilən materialların səviyyəli olmasına görə də seçilir.

Azərbaycan ədəbiyyatının ən çox oxunan janrlarından biri xatirə-memuar yazılardır. Xüsusi tədqiqat obyektinə ola biləcək bu tipli ədəbi-bədii nümunələrin yaranma tarixi o qədər də qədim deyil, əsasən XX əsrin əvvəllərindən başlayaraq memuar səciyyəli əsərlər yaranır. Cəlil Məmmədquluzadənin, Abdulla Şaiqin, Yusif Vəzirin, M.S.Orudbadinin, Ömər Faiq Nəmanzadənin, sovet dövründə isə İlyas Əfəndiyevin, Manaf Süleymanovun, Qılıman İlkinin, Hüseyn Abbas-

tər bunu müəllifin özü yazsın, istərsə də başqası onun haqqında) yazıçı şəxsiyyəti haqqında tam və dolğun təsvür yaratmağa kömək edir.

"Yada düşdü" jurnalını və rəqləyək. Bu jurnalda ən fəal müəlliflərdən biri görkəmli yazıçı-publisist, uzun müddət Azərbaycan Radio və Televiziya şirkətində məsul vəzifələrdə çalışmış Nahid Hacızadədir. Onun müasiri olduğu ustad sənətkarlarla yaradıcılıq ünsiyyəti sonralar canlı xatirələrə çevrildi. Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevə həsr edilmiş "Yazıçıya yazmaq qalacaq" yazısı müasir xatirə ədəbiyyatının ən dolğun nümunələrindən biridir. Bu yazıda böyük yazıçının

Eləcə də Məmməd Araza həsr etdiyi yazı.

"Yada düşdü"də çox belə yazının adını çəkə bilərəm: ilk növbədə tanınmış yazıçı-publisist Elmira Axundovanın ulu öndərimiz Heydər Əliyevə həsr olunan silsilə yazılarını xatırlaya bilərəm. Etiraf edək ki, ulu öndər haqqında qələmə alınan əksər yazılardan fərqli bir yazıdır Elmira xanımın xatirələri. Burada Heydər Əliyevlə bilavasitə ünsiyyətdə olan görkəmli şəxsiyyətlərin fikir və mülahizələri mühüm yer tutur.

Teymur Əhmədovun Mirzə İbrahimovla bağlı yazıları, Qərib Mehdimin "Fikri qocalmamışdı" (Gəray Fəzli haqqında), "Dərdin təqib etdiyi şair"! (H.Arif haqqında), Çar-

da daha artıq hiss edilir. Qeyd edək ki, bu tipli "tarixi" yazılar tədqiqatçılar üçün qiymətli bir mənbə ola bilər.

Əlbəttə, mənim məqsədim heç də o demək deyil ki, "Yada düşdü" jurnalında dərc edilən yazıların icmalını verəmə, bu yazıları mövzular üzrə qruplaşdırma. Yox! Sadəcə olaraq belə bir jurnalın artıq oxucular arasında rəğbət doğurduğunu, sevildiyini xatırlatdım. Amma "Yada düşdü" təkçə xatirə ədəbiyyatı çap edən bir jurnal deyil. "Yada düşdü"də həm də ikinci bir qat diqqəti cəlb edir: burada müasir yazarlarımızın hekayələri, şeirləri, səyahət qeydləri də öz əksini tapır. Ötən illərin ən gözəl şeirləri də curnala bir nostalji ruhu aşılayır.

YADA DÜŞÜR XATİRƏLƏR...

ləri, enerjiləri, ya da lap əvvəldən gözə görünmək eşqinə bir-iki nömrəsi nəşr olunub. Bir sözlə, oxucunun hər ay, ya hər fəsil intizarla gözlədiyi jurnalların sayı o qədər də çox deyil. "Yada düşdü" jurnalı isə yeddi ildir nəşr olunur və bu müddət ərzində 27 dəfə oxucuların zövqünü, bədii-estetik tələbatını ödəməyə çalışıb. Bu jurnalın ən sadıq oxucularından biri kimi qətiyyətlə deyə bilərəm ki, "Yada düşdü" bu gün Azərbaycanda ən çox sevilən, hər nömrəsinin çapı intizarla gözlənilən dərgilərdən biridir.

İndiki dövrdə rəngli, şəkilli, yüksək çap formatı ilə jurnal nəşr etmək çətinidir, bunun üçün təkçə maliyyə vəsaitimi lazımdır? Yox, ən başlıcası, o jurnalı təsis edən şəxsin məramı gerek aydın olsun, bilinsin ki, onun istəyi geniş oxucu auditoriyasının istəyi ilə necə uyğunlaşır.

"Yada düşdü"nin təsisçisi Nəzakət Məmmədovadır: şair, publisist. Doğrusu, ilk nömrəsi işıq üzünə görəndə təəccüblənənlər çox oldu. Adətən, bu tipli jurnalları kişilər nəşr edir. Təsisçi onlar olur. Amma gəlin, söhbəti bu dairədən uzaqlaşdıraq. Nəzakət xanımın ədəbi vətənpərvərliyi, yüksək ziyalı mədəniyyəti "Yada düşdü"nü yaşadan amillərdən biridir. Qocaman yazıçı-publisist Nahid Hacızadə (baş redaktor), istedadlı yazarlar Zülfüqar Şahsevənli və Zöhrə Fə-

zadənin, Anarın, Sabir Rüstəmxanlının, Sabir Azərinin və b.nin xatirə yazıları ilə başlayan memuar ədəbiyyatı yeni nümunələrlə zənginləşdi. Xatirə romanlar, povestlər, publisistik əsərlər meydana gəldi. Təkçə elə Səməd Vurğun və onun ömür yolu haqqında neçə yazının adını çəkmək olar. İlyas Əfəndiyevin "Geriye baxma, qoca" romanı isə bu tipli əsərlər üçün bir növ, ədəbi nümunə oldu. Çünki memuar ədəbiyyatını sırf avtobiografik-tərcümeyihal xarakterli əsərlər kimi dərk edənlər az deyildi, hətta yazıçıların, ədiblərin bir çoxu məhz öz tərcümeyi-hallarını qələmə almaqla guya "xatirə" ədəbiyyatı yaradırdılar. Ancaq son iyirmi-otuz ildə bu janrın dəqiq sərhədləri müəyyənləşmişdir. Elə "Yada düşdü" jurnalında çap olunan müxtəlif səpgili yazılarda bunu müşahidə etmək olar.

Qeyd edək ki, "Yada düşdü" Azərbaycan mətbuatı tarixində xatirə ədəbiyyatı nümunələrini çap edən ilk və hələlik yeganə jurnaldır.

Xatirə ədəbiyyatı ədəbi şəxsiyyətlər, onların həyat və yaradıcılıq yolunu əks etdirir. Biz yazıçıların əsərlərini sevə-sevə oxuyur, illər boyu bu əsərlərin təsiri ilə yaşayır və onları təbliğ edirik. Ancaq həmin əsərləri qələmə alan yazıçıların şəxsiyyəti, onların ömür yolu haqqında demək olar ki, qısa tərcümeyi-haldan başqa heç nə bilmirik. Amma xatirə ədəbiyyatı (is-

insani keyfiyyətləri ön plandadır: "İlyas Əfəndiyev xalq ürəyindən qopan sənətkar idi. Onun yaradıcılığı bütünlükdə İnsana, onun ucalığına oxunmuş himndir-sevgi dolu enməz və sönməz bir himn!"

Nahid Hacızadə artıq bu janrda xeyli nümunələr ortaya qoyub və "Yada düşdü"nin demək olar ki, hər nömrəsində onun görkəmli sənətkarların ədəbi portretini, şəxsiyyətini açıqlayan çox maraqlı yazıları ilə qarşılaşırıq. Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimova həsr olunan "O illərin işığı" yazısı kiçik bir xatirə kitabı təsiri bağışladı. Süleyman Rəhimov bu yazıda ŞƏXSİYYƏT kimi obrazlaşdırılır. Yaxud Mir Cəlal Paşayevin qələmə aldığı çox səmimi bir yazısı. Mir Cəlal müəllim haqqında onun bir insan və şəxsiyyət kimi özünəməxsusluğu barədə çox yazılar oxumuşam, amma Nahid müəllimin yazısı daha çox xoşuma gəldi. Nahid Hacızadənin Nazim Hikmət haqqında "İnsanlar, sizi çağırıram" yazısı qısa zaman kəsiyində böyük türk şairi Nazim Hikmətlə görüşləri əks etdirir və Nahid müəllimin nəzərindən heç nəyin yayınmadığı, ən kiçik detallı belə ümumiləşdirmək məharəti diqqəti cəlb edir. O, təkçə yazıçını yox, o yazıçının simasında İNSANI, ŞƏXSİYYƏTİ bizə tanıdır. Nahid müəllimin Seyfəddin Dağlıya həsr etdiyi yazı isə onun ən kövrək yazılarından biridir.

bir Arazlı Özgünün "Bizdən salam olsun Musa Yaquba" (məktub-poema), Maarifə Hacıyevanın "Əhməd Elbrusu xatırladım", Barat Vüsalın Xəlil Rzaya həsr olunan "Prometeyin qayıtması, yaxud Od, İldırım ömrü" yazıları dərhal öz oxucusunu tapdı. Səmimiyyətdən yoğrulmuş bu yazılarda məhz Şəxsiyyətlər tanınır. Mərhum yazıçımız Cəmil Əlibəyovun Azərbaycan radiosunun 85 illiyinə həsr etdiyi yazını həyəcansız oxumaq mümkünmü?

Xatirə ədəbiyyatı təkçə müasir deyil, həm də tarixi həqiqətləri-olmuşları, keçmişləri də özündə əks etdirir. Yeni müasir dövrümüzün bir yazarı özündən əvvəl yaşayan, tanınan bir şəxsiyyət haqqında xatirələr yazsa bilər, təbii ki, o insanı tanıyan adamların dedikləri, söylədikləri əsasında və həm də özünün araşdırmaları ilə. Zülfüqar Şahsevənlinin "Tanrı işığında" yazısı Şeyxülislam Ağa Cavad oğlu Əlizadənin ömür yoluna həsr olunub. Müəllif akademik Akif Əlizadənin, akademik Vəsim Məmmədəliyevin və b.nin xatirələri əsasında Şeyxülislam haqqında dolğun təəssürat yaradır. Yaxud Zöhrə Fərevovanın Əlimərdan bəy Topçubaşov haqqında "Mübarizələrdə keçən ömür" yazısı. Zöhrə xanımın istə, hərərətli təhkiyə tərzinin teatr sənətimizin korifeylərindən olan Cahangir Zeynalov haqqında qələmə aldığı "Səhnə aşığı" yazısının

Jurnalın daimi müəllifləri var: Qəzənfər Paşayev, Salatın Əhmədli, Əbülfət Mədətoğlu, Qədir Tərtərli, Şəfəq Nasir, Əlövsət Bəşirli, Böyükxan Bağırılı, Maarifə Hacıyeva, Şəmistan Nəzirli... Və əlbəttə, bu gözəl dərgiyə məftunluğum məni də onun daimi müəlliflərindən birinə çevirdi. Mən ədəbi şəxsiyyətlər haqqında silsilə yazılarımı "Yada düşdü"də görür və sevinirəm.

"Yada düşdü"də, hər nömrədə "Təsisçidən" adlı bir yazı təqdim edilir və Nəzakət xanım-bu incə və zərif ruhlu vətənpərvər şairə öz ürək sözlərini bəyan edir. Ya şeirlə, ya da sözlə, adi müraciətlə. Bu yazını Nəzakət xanımın neçə il öncə jurnalın məramını əks etdirən bu sözlərlə bitirmək istəyirəm: "İndi dünyada olmayan böyük şəxsiyyətlərimiz, nakam dostlarımız haqqında xatirələr hamının qəlbində həzin, kövrək duyğular oyadıb. Dünənimizə olan bu sayğı, sevgi, sonsuz maraq oxucularımızla eyni kök, eyni dalğa üstə olmağımızdan xəbər verir. Niyə də olmasın, biz bir ağacın budaqları, bir budağın çiçəkləri deyilikmi?.. Gəlin, biz də bir-cə anlığa dayanıb düşü-nək: dünənimizi, sabahımızı, ötənlərimizi, keçənlərimizi və bir də "könlümüzün sevgili məhbubu" o taylı, bu taylı böyük Azərbaycanımızı!"